

بسم الله الرحمن الرحيم

خدمات کتابخانه: ویژه سواد آموزی

این کتاب مطابق استاندارد مهارت کتابداری و اطلاع رسانی
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تهیه شده است.

شماره رشته: ۳۴ - ۴۰ - ۲۱ - ۲ - ف

شماره درس: ۳۶۶ - ۲

تألیف

دکتر فهیمه باب الحوائجی

۱۳۸۵ هجری شمسی

باب الحوائجی، فہیمہ
خدمات کتابخانہ: ویژه سوادآموزی / تألیف فہیمہ باب الحوائجی؛ [برای مرکز
برنامہ ریزی و آموزش نیروی انسانی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی]۔ تہران:
سپہر سخن، ۱۳۸۵.

ISBN 964-96632-1-5

فہرست نویسی براساس اطلاعات فیما.
این کتاب مطابق استاندارد مہارت کتابداری و اطلاع رسانی وزارت فرهنگ و ارشاد
اسلامی تہیہ شدہ است.

۱. کتابخانہ‌ها و نویسندگان - ایران. الف. ایران. وزارت فرهنگ و ارشاد. مرکز
برنامہ ریزی و آموزش نیروی انسانی. ب. عنوان.

۰۲۷/۶۲۲

۴ خ ۲ ب Z/۷۱۶/۴۵

م ۸۳-۳۸۳۳۳

کتابخانہ ملی ایران

مرکز برنامہ ریزی و آموزش نیروی انسانی

مؤسسہ فرهنگی هنری سپہر سخن

خدمات کتابخانہ: ویژه سوادآموزی

تألیف: دکتر فہیمہ باب الحوائجی

ویرایش: شہناز خانلو

حروفچینی و صفحہ آرایی: نقش چلیپا

طراحان و برنامہ ریزان آموزشی: حمیدرضا بہروان، حسین شیخی، راضیہ سیادتئی،

حوریہ ہاشمی

ناشر: مؤسسہ فرهنگی هنری سپہر سخن

نوبت: اوّل ۱۳۸۵

تیراژ: ۳۰۰۰

قیمت: ۱۷۰۰۰ ریال

شابک: ۹۶۴-۹۶۶۳۲-۱-۵

مرکز پخش - انتشارات چاپار - تلفن ۸۸۸۹۹۶۸۰-۶۶۴۶۲۵۹۲

فکس ۸۸۹۰۳۷۹۸-۶۴۴۶۴۳۱۴

به نام خدا

یادداشت

در کشور ما ایران از دیرباز آموزش به ویژه در رشته‌های فرهنگی و هنری، به شیوهٔ استاد - شاگردی بوده و استاد تجارب خود را به شاگردان منتقل می‌کرده است. از آنجا که حفظ و اشاعه هنر، دانش و مهارت از نسلی به نسل دیگر از ارکان و اجزای مهم تشکیل دهنده فرهنگ است، بنابراین مرکز برنامه‌ریزی و آموزش نیروی انسانی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در جایگاه متولی آموزشهای بخش فرهنگ و هنر، براساس استراتژیهای تدوین شده خود، مبنی بر حفظ، حیانت و توسعه رشته‌های فرهنگی و هنری و نیز فراهم آوردن زمینه مناسب برای تربیت منابع انسانی این بخش، در نخستین گام اقدام به تهیه و تدوین دهها استاندارد مهارت‌های این حوزه، در شاخهٔ کار دانش کرده است. ناگفته نماند در این رهگذر علاوه بر مکتوب نمودن مهارت‌های هنرهای سنتی، دستی و کاربردی و نیز امور مرتبط با چاپ، نشر، مطبوعات، سینما و غیره در حکم یکی از اهداف اصلی، رویکردی نیز به رشته‌های نوین با تکنولوژی جدید داشته است. از سوی دیگر، به دلیل عدم وجود منابع درسی این رشته‌ها، گام بعدی این مرکز، سفارش تألیف کتابهای درسی دوره‌های فوق بوده است که با حمایت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مسئولیت تألیف، چاپ، انتشار و توزیع این کتابها به بخش غیردولتی سپرده شد. از زحمات کلیه کسانی که در مراحل گوناگون تألیف و نشر این کتابها زحمت بسیار کشیده و خدمت شایانی به حوزه فرهنگ و هنر نموده‌اند، سپاسگزاری می‌شود.

مرکز برنامه‌ریزی و آموزش نیروی انسانی

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	۹
فصل ۱: تاریخچه سوادآموزی.....	۱۱
هدفهای رفتاری.....	۱۲
تاریخچه سوادآموزی.....	۱۳
آموزش بزرگسالان در ایران در دوره پهلوی.....	۲۰
برنامه سوادآموزان پس از انقلاب اسلامی.....	۲۲
دوره عمومی.....	۲۳
دوره تکمیلی.....	۲۴
دوره پایانی.....	۲۴
طرحهای تداوم سواد.....	۲۵
آیا نهضت سوادآموزی موفق بوده است؟.....	۲۷
چکیده فصل ۱.....	۲۹
خودآزمایی و تمرین.....	۳۰
منابع.....	۳۰
فصل ۲: آموزش بزرگسالان.....	۳۱
هدفهای رفتاری.....	۳۲
ویژگیهای بزرگسالان سوادآموز.....	۳۳
تفاوتهای اساسی میان آموزش بزرگسالان و کودکان.....	۳۵
آموزش بزرگسالان.....	۳۶
باسواد کیست؟ بیسواد کیست؟.....	۳۹
هدفهای سوادآموزی تابعی.....	۴۱
پانولوفرره و آگاه سازی (سوادآموزی با تکیه بر جنبه آگاه سازی).....	۴۲
هدفهای آموزش بزرگسالان.....	۴۵
چکیده فصل ۲.....	۴۶
تمرینهای فصل ۲.....	۴۷
منابع مورد استفاده در فصل ۲.....	۴۷

۴۹	فصل ۳: نقش سواد بر زندگی و سواد از نظر اسلام
۵۰	هدفهای رفتاری
۵۱	نتایج فردی و اجتماعی سواد
۵۲	سواد و توسعه
۵۵	علم از دیدگاه اسلام
۵۶	آموزش
۵۶	پرسشگری
۵۷	تجربه
۵۷	مشاوره
۵۷	سیروسفر
۵۸	آمارهای سوادآموزی در جهان
۶۶	سرمایه گذاری برای ریشه کن کردن بیسوادی
۶۶	نامیبیا
۶۷	آفریقای جنوبی
۶۷	هندوستان
۶۷	برزیل
۶۸	منابع مورد استفاده در فصل ۳
۶۹	فصل ۴: اطلاعات و سواد
۷۰	هدفهای رفتاری
۷۱	سواد اطلاعاتی چیست؟
۷۳	اطلاع رسانی به بزرگسالان نوسواد
۷۵	مراکز آموزش بیسوادان
۷۷	مخاطبان برنامه های سوادآموزی
۸۰	چکیده فصل ۴
۸۱	تمرینهای فصل ۴
۸۱	منابع فصل ۴
۸۳	فصل ۵: مواد خواندنی ساده نوسوادان
۸۴	هدفهای رفتاری
۸۵	برنامه های درسی بزرگسالان و محتوای آن
۸۸	هدفهای مواد خواندنی برای نوسوادان

۹۰	مواد خواندنی ساده
۹۲	تهیه کنندگان مواد خواندنی ساده
۹۲	پیگیری سوادآموزی و ایجاد فرهنگ مطالعه
۹۴	محتوای مواد خواندنی ساده
۹۴	الف) تعیین اولویتها
۹۴	ب) تعیین موضوع
۹۴	ج) داستان
۹۵	د) موارد متفرقه
۹۵	اشکال گوناگون مواد خواندنی ساده
۹۵	محتوا
۹۵	مخاطبان
۹۵	روش کار
۹۶	شرایط و موقعیت
۹۶	هزینه‌های تولید
۹۶	منابع چاپی
۹۷	مواد خواندنی غیر درسی
۹۷	جزوه
۹۷	پوستر
۹۸	نشریه
۹۸	مطبوعات روستایی یا محلی
۹۸	نقشه ساده
۹۹	کارتها
۹۹	رسانه‌های دیداری - شنیداری
۱۰۰	رسانه‌های صوتی - تصویری عمومی (رادیو و تلویزیون)
۱۰۱	برنامه‌های رادیو و تلویزیونی کشورهای گوناگون
۱۰۳	چکیده فصل ۵
۱۰۳	سؤالات فصل ۵
۱۰۴	فعالیت
۱۰۴	منابع فصل ۵
۱۰۵	فصل ۶: کتابخانه‌ها و سوادآموزی
۱۰۶	نقش کتابخانه‌ها در ارتقای سواد

۱۰۸	فعالیت‌های کتابخانه‌های عمومی
۱۰۸	مجموعه سازی
۱۱۱	امانت دادن
۱۱۲	خدمات عمومی
۱۱۲	خدمات مرجع و اطلاع‌رسانی
۱۱۳	فعالیت‌های جنبی
۱۱۴	تجهیز کتابخانه‌های کشور به منظور سوادآموزی
۱۱۵	کتابخانه‌های روستایی
۱۱۶	تاریخچه
۱۱۸	هدف‌های کتابخانه‌های روستایی
۱۱۹	وظایف کتابخانه‌های عمومی روستایی
۱۲۰	کتابخانه‌های مساجد
۱۲۱	مرکز یادگیری محلی (CLC)
۱۲۲	چکیده فصل ۶
۱۲۳	پرسش‌های فصل ۶
۱۲۴	فهرست منابع
۱۲۹	مفاهیم و اصطلاحات
۱۳۳	پیوست ۱: فهرست کتاب‌های غیردرسی تهیه شده در سازمان نهضت سوادآموزی
۱۳۷	پیوست ۲: کتاب‌های منتشر شده استانی
۱۳۸	پیوست ۳: تعداد و درصد مواد خواندنی تولید شده در سازمان نهضت سوادآموزی
۱۳۹	پیوست ۴: وضعیت بیسوادی ایران، پیش و پس از انقلاب اسلامی
۱۴۰	پیوست ۵: نرخ بیسوادی کشورهای آسیایی (تا سال ۱۹۹۵ میلادی)
۱۴۵	پیوست ۶: نرخ بیسوادی کشورهای جهان (تا سال ۱۹۹۵ میلادی)
۱۴۴	پیوست ۷: نمونه‌ای از مواد خواندنی ساده دست‌ساز

پیشگفتار

انسان با ابداع خط ابزار ارتباط خود را گسترش داد و با بهره‌گیری از آن دنیایی شگفت‌انگیز آفرید. این، سرآغازی برای ایجاد تمدن و تبدیل آن به عصر الکترونیکی در آینده‌ای دور شد. در دنیایی که فیبرهای نوری و تراشه‌ها، شبکه‌ها را خلق کرده‌اند، چگونه می‌توان باور کرد که در بیست و پنج کشور^۱ از کشورهای کره زمین نرخ بیسوادی بالغ بر ۵۰٪ است. به دلیل بیسوادی زندگی روزمره و سلامت و محیط زیست میلیون‌ها تن در خطر است و هنوز آنان مانند اجدادشان مورد بهره‌کشی قرار می‌گیرند. بشر امروز نیازمند دانایی است، در حالی که بسیاری از افراد بشر فاقد ابزار ابتدایی برای کسب دانش‌اند و متأسفانه اغلب آنان در کشورهایی زندگی می‌کنند که منابع غنی زیرزمینی دارند، در حالی که خودشان فقیرند. در بخش وسیعی از کره زمین هنوز جمعیت کثیری فاقد تواناییهای خواندن و نوشتن و سایر مهارت‌های ابتدایی زندگی هستند و اما در بخش دیگری از کره زمین دغدغه بیسوادی اطلاعاتی، وجود دارد. این فاصله را چگونه می‌توان کم کرد؟ آیا از میان برداشتن این کاستیها فقط به عهده کشورهایی است که مبتلا به آن هستند؟

ریشه‌کن کردن بیسوادی مانند هر مشکل دیگری نیازمند به‌عزمی جهانی است. هیچ ملتی نمی‌تواند ادعا کند که به علت با سواد بودن اتباعش، ضرورتی در یاری رساندن به بیسوادان سایر ملل نمی‌بیند. بیسوادی مانند بسیاری از بیماری‌ها، موجب کُندی و معیوب شدن حرکت جمعی بشر می‌شود. به همین دلیل است که سازمان‌های غیردولتی و داوطلبان بسیاری، با دولتها و سازمان‌های دولتی و بین‌المللی همکاری می‌کنند. نهادهای فرهنگی نظیر کتابخانه‌ها که تا چندی پیش فقط مخاطبان خود را در میان باسوادان جستجو می‌کردند، برنامه‌هایی مفید برای بیسوادان اختصاص داده‌اند، انتشار مواد خواندنی ویژه نوسوادان، ساده‌نویسی مواد خواندنی برای نوسوادان و تهیه برنامه‌های آموزشی بزرگسالان نوسواد و خدمات ویژه‌ای برای آموزش آنان.

نوشته حاضر به منظور تنظیم متن درسی برای درس "مواد و خدمات کتابخانه‌ای برای نوسوادان" دوره کاردانش کتابداری تهیه شده است. کتاب حاضر ممکن است مورد استفاده هنرجویان کار و دانش و نیز دانشجویان رشته کتابداری قرار بگیرد. کتابهای درسی باید مطالب را به گونه‌ای پیروارند تا فراگیران به دنبال حل مسئله و کشف سؤال‌هایشان باشند. در کتاب حاضر سعی شده است چنین اصلی رعایت شود.

ولی به ناچار در برخی از موارد به انتقال مفاهیم هم پرداخته شده است. این مسئله به منزله وادار کردن فراگیران به حفظ مطالب و مفاهیم انتقال یافته نیست. مشخص کردن هدفهای رفتاری در ابتدای هر فصل شاید برای مدرسین مفید باشد. تعیین فعالیتها و یا طرح سؤالهایی در پایان هر فصل منجر به ایجاد تحرک ذهنی در فراگیران می‌شود. پیوست شماره ۷: بخش مفاهیم و اصطلاحات "راهنمای مناسبی برای فهم اصطلاحات و پیوست شماره ۸: "نمونه‌ای از مواد خواندنی ساده دست ساز" راهنمای مفیدی برای تولید کتابهای آسان به همت کتابداران است.

برای تألیف کتاب خدمات کتابخانه‌ای ویژه سوادآموزی از کمکهای بی‌دریغ مسئول کتابخانه پژوهشکده تعلیم و تربیت سرکار خانم رزمجویان و نیز همکاری هوشمندانه سرکار خانم خانلو و نیز مسئول روابط عمومی سازمان نهضت سوادآموزی برخوردار بوده‌ام. امیدوارم که سپاسهای قلبی مرا بپذیرند.

فهیمة باب الحوائجی

مهر ۱۳۸۳